

TÜRÜK

2019, Yıl/Year: 7, Sayı/Issue:19, ISSN: 2147-8872

TÜRÜK Uluslararası Dil, Edebiyat ve Halkbilimi Araştırmaları Dergisi
TURUK International Language, Literature and Folklore Researches Journal

Geliş Tarihi / *Date of Received*:18.10.2019

Kabul Tarihi / *Date of Accepted*:15.12.2019

Sayfa / *Page*:55-64

Research Article / Araştırma Makalesi

Doi: <http://dx.doi.org/10.12992/TURUK860>

Yazar / *Writer*:

Doç. Dr. Selçuk Kürşad Koca

Sakarya Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü

Öğretim Üyesi

Katar Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Arap Dili Bölümü

Öğretim Üyesi

skursadkoca@sakarya.edu.tr

KUZEY MAKEDONYA ÇALIKLI YÖRÜKLERİNDE EVLENME GEÇİŞ DÖNEMİ ADET VE UYGULAMALARI*

Öz

Kuzey Makedonya, Türk topluluklarının planlı olarak yerleşmeye başladığı 4. yy'dan günümüze kadar Türk kültür ve medeniyetinin yaşadığı bir bölge olma özelliği taşır. Günümüzde Türkler ülkenin genelinde dağınık bir şekilde yaşamaktadır. Doğu, Orta ve Batı Makedonya'da Türk nüfus yoğunluğunun daha fazla olduğu görülmektedir. Kuzey Makedonya'da yaşayan Türk toplumu Osmanlı sonrası bölgede kültürel varlıklarını devam ettirebilmek için çok ciddi mücadeleler vermiş ve bu mücadelelerin sonucunda sonu idama giden çeşitli cezalara da çarptırılmışlardır. Bunun en somut örneği "Yücelciler Davası"dır.

Bu çalışma Kuzey Makedonya'nın doğu bölgesinde yaşayan Yörük Türklerinin karakteristik özelliklerini de tespit edebildiğimiz Valandova'ya bağlı Çalıklı köyü dikkate alınarak yapılmıştır. Zengin bir kültürü ve tarihi derinliği bulunan Çalıklı köyü geleneksel Türk kültürünün birçok yönden devam ettiği tarihi bir Türk yerleşim birimidir. Bu çalışmada Çalıklı köyünde yaşayan Türklerin evlenme geleneği içerisinde bulunan adet ve uygulamalar konu alınmıştır.

* Bu çalışma daha önce 28-30 Kasım 2019 tarihleri arasında gerçekleşen "Yörük Ali Efe Uluslararası Halk Kültürü Araştırmaları Sempozyumu'nda bildiri olarak sunulan "Kuzey Makedonya Çalıklı Köyü Evlenme Geçiş Dönemi Adet ve Uygulamaları" isinli çalışmanın gözden geçirilmiş ve genişletilmiş halidir.

Balkanlarda bulunan ve küreselleşmenin etkisi sebebiyle kaybolmaya yüz tutmuş kültürel değerlerin kayıt altına alınması ve gelecek nesillere aktarılması amaçlanmıştır. Bu amaçla yaklaşık üç yıl bölgede çalışmalar tarafımızca yapılmış ve yine bu amaçla kaynak kişilerden ve gözlemlerden elde edilen veriler incelenerek yaşayan kültürel unsurlar çalışmaya aktarılmıştır. Bu çalışma bize Türk kültürünün canlı bir şekilde Kuzey Makedonya Devleti sınırları içerisinde hala yaşadığını da göstermektedir.

Anahtar Kelimeler: Makedonya Türklüğü, Çalıklı, kültür, geçiş dönemleri, evlenme.

CUSTOMS AND PRACTICES IN THE MARITAL COMMUNITIES IN THE VILLAGE CHALIKLI YURUKS IN NORTH MACEDONIA DURING THE TRANSITION PERIOD

Abstract

North Macedonia is a region that carries a characteristic of the Turkish culture and civilization. In this region, the Turkish community has begun to settle since the 4th century. Nowadays, the *Turkish* population is scattered throughout the whole country but according to researches, the density of this population is considerable higher in East, Central and West Macedonia. The Turkish community in North Macedonia fought very hard to preserve its cultural heritage present in the post-Ottoman area. As a punishment for these fights, this population was sentenced death as can be seen in the case of the “Yugel” (tr: YÜCEL).

This research was conducted in the village of Chalikli in Valandovo where the characteristics of the Turks living in North Macedonia can be identified. The village of Chalikli, which has a rich culture and historical depth, is a Turkish settlement where the traditional Turkish culture, from the past until today, continues to exist in many ways.

The main goal is to register and pass on to the next generations the cultural values found in the Balkans that are slowly disappearing because of the impact of globalization. For this purpose, in a period of three years, we carried out studies in the region and the data obtained from the interviewees and the observation of living cultural elements was transferred to this declaration. This study also shows us that the Turkish culture is still present and lives within the borders North Macedonia.

Key Words: Turkishness of Macedonia, Chalikli, culture, transition periods, marriage.

Giriş

Kuzey Makedonya Balkanların ortasında yer almaktadır. Tarihi çok eskilere dayanan Türk yerleşimlerinin bir çoğu günümüzde de devam etmektedir. Doğu, Orta ve Batı Makedonya Türkleri

olarak sınıflandırılan Kuzey Makedonya Türkleri, geleneklerini ve bütün kültürel değerlerini yaşatma mücadeleleri bakımından önem arz etmektedir.

Çalışmaya konu olan Çalıklı köyü, Kuzey Makedonya'nın Valandova iline bağlı eski bir Türk yerleşim birimidir. Valandova Makedonya'nın Güneydoğu'sunda bulunan ve Yunanistan'a çok yakın bir konumda olan bir yerleşim birimidir. Uzun yıllar Osmanlı hakimiyetinin sürdüğü Valandova'da şu an yoğun olarak Türkler, Makedonlar, Sırlar ve Romanlar yaşamaktadır. Valandova'nın merkezinde Makedon asıllıların hakimiyeti varken, Türkler köylere dağılmış durumdadır. Sadece birkaç Türk hanesi Valandova merkezde yaşamaktadır.

Çalıklı köyü Türk kültürünün örf ve adetlerinin yaşatıldığı bir merkezdir. Bu bölge, Türk kültürünün önemli ürünlerinden birisi olan Hıdırellez kutlamaları konusunda da öncülük etmekte ve uluslararası boyutta düzenlenen şenliklerle de bilinmektedir.(Koca 2017 :88) Bu şenlikler Türklere ait kültürel unsurların günümüzde yaşatılmasına ve geleneğin canlılığını korumasına katkıda bulunmuştur.(Uğurlu 2015: 37-66) Bu açıdan Çalıklı, bulunduğu bölgenin cazibe merkezi özelliğini de uzun yıllardır düzenlenen "Çalıklı Yörük Festivali" ile devam ettirmektedir.

Doğum, evlenme ve ölüm insanoğlunun bütün yaşamını kapsayan aşamalarıdır. Doğumla başlayan hayat evleme ile taçlandırılmakta ve ölümle de nihayete ermektedir. İnsan hayatının geçiş dönemlerinden biri olan evlenme; erkek ve kızın bir aile olarak sosyal yaşama katılma sürecinin başlatıldığı dönem oldu için de önemlidir. Aile toplumsal yapının temelini oluşturmaktadır. Toplumsal birliği sağlaması evlenmeye evrensel bir değer de kazandırmıştır. Her toplumda evlenme, bağlı bulunduğu kültürün belirli kurallarına uyularak gerçekleştirilir. Bu nedenle, evlenmede uygulanan töre, adet gelenek ve görenek o toplumun evlenme kültürünü oluşturur. (Korkmaz 1999:92) Evlenmelerle ortaya çıkan aile, toplumsal kültürden beslenerek içerisinde bulunduğu toplumun temel taşı olması sebebi ile yine toplumunun oluşmasında görevler üstlenmektedir.

Aile kurumu evlenme yolu ile başlamaktadır. Bu durum bütün toplumlarda olduğu gibi Türkler arasında da bu kurumun önemli yer edinmesini sağlamıştır. Evlenme gelenekleri dünyanın her yerinde görülmekle birlikte, eş seçimi, eş sayısı ve evlilik törenleri, kültürlere göre çeşitlilik göstermektedir. Türk kültürünün bütünlüğü evlilik kurumunda da kendini göstermekte ve tarihî, coğrafi şartların yarattığı mahalli farklılıklara rağmen Türk boylarının ortak bir hayat yaşadığı dönemlerde teşekkül etmiş ortak kültürel değerler ve kavramlarımız günümüzde de devam etmektedir. (Balaman; 2002:2) Bu durum Çalıklı köyü için de geçerlidir. Evlenme geleneği ile ilgili Türk dünyasında gördüğümüz, kız kaçırma, kız isteme, görücülük, söz kesme, nişan, düğün, başlık vb. ortak kavramlar ve bu kavramlar etrafında oluşturulmuş kültürel unsurlar burada da yaşamaktadır.

Çalışmaya konu olan Çalıklı köyünde bulunan evlenme ile ilgili geleneğe ait adet, inanma ve uygulamalar öncesi, sırası ve sonrası başlıkları altında ele alınmıştır.

Çalıklı Köyünde Evlenme Geleneği

Çalıklı'da evlenme, bütün Türk coğrafyalarında olduğu gibi soyun devamı, aileye güç ve dayanak olması, itibar kazandırması, birlikteliğin resmi temellere ve geleneğe uygun olması gibi

sebeplerden önemli görülmekte ve evlilik teşvik edilmektedir. Çalıklı'da evlilik çeşitleri içerisinde en yaygın olanı yakın bir zamana kadar kaçarak evlenme şeklindeydi. Günümüzde kaçarak evlenmenin yanında görücü usulü ve severek evlenmede görülmektedir. Bölgede çok eşlilik görülmemektedir. Akraba evliliği yörede çok nadir olmaktadır. Akraba evliliği yapanlar toplum içerisinde ayıplanmaktadır. Bölgede dul olan kişilerin evlenmesi normal karşılanmaktadır. Akrabalar da bu gibi durumlarda evliliğe teşvik etmektedir. Bölgede baldızla evlenme adeti bulunmamaktadır. Toplum bunu çok ayıp olarak görmektedir. Bunun yanında değiş tokuş evliliği görülmekle beraber köyde yaşayanlar bu tür evlilikten hayır gelmeyeceğine, evde huzur olmayacağına inanmaktadırlar. Kızın sevmediği birisi ile evlendirilmesi çok az görülür. Bu durumlarda kız evlense bile bir süre sonra anlaşamaz ve geri baba evine döner. Döner kıza karşı herhangi bir olumsuz bakış olmaz. Sevdiği kişi var ise kısa süre sonra onunla evlenebilir. Kız severek kaçmış ise anne-babası bir süre kızla görüşmez ama arada kan davası da güdülmez. Kız kaçtıktan sonra arada küslük olmaması için oğlanın ana-babası aileden bir aksakalı da alarak kız evine gelir. Kızı ana-babasını sakinleştirmek ve iki aileyi barıştırmak için çaba gösterir. Kız babası bu durumda biraz ağır davransa bile bir süre sonra barışılır. Ertesi gün veya bir hafta sonra kız ve erkek kız babasının evine gelerek el öpüp barışırlar. Bir hafta sonrasına da kız evi oğlan evine davet edilir, yemekler yenir. (KK1, KK2, KK3, KK4, KK5, KK6)

Köyde içgüveysi örneği hayli fazladır. Zorunluluk gibi dursa da Çalıklı köyünün kızlarında kendi köylerinden kopmama görüntüsü de vermektedir. İlk başlangıçta yani evlilik sırasında içgüveysi olmamaktadır. Kızlar başka köyden erkeklerle evlenmekte, bir süre sonra oğlanın ailesi ile geçinemeyip kendi köyüne dönmektedir. Oğlan da kızın hasretine dayanamayıp bir süre sonra kızın peşinden gelip Çalıklı'ya yerleşmektedir. (KK3, KK4, KK5, KK6)

Köyde daha önce beşik kertmesi şeklinde evlilikler görülürken günümüzde daha önce bu şekilde bir söz verilmiş dahi olsa kızın veya erkeğin istememesi üzerine bu tür evlilikler gerçekleşmemektedir. (KK5, KK6)

Köyde akraba evliliği nerede ise yok denecek kadar azdır. Bunda akraba evliliğinden sakat çocukların doğacağı inancı yüksek bir etkidir. (KK2, KK3, KK4, KK5)

Köyde süt kardeş ile evlilik de görülmemekle birlikte süt kardeşin kız kardeşi veya erkek kardeşi ile evlilik görülmektedir. Köyde dışarıya kız verme veya dışarıdan kız alma uygulaması görülmektedir. (KK1, KK2, KK3, KK4, KK5)

Köyde başlık parası uygulaması görülmektedir. Başlık parası yerine, avırlık(ağırlık) denmektedir. Ağırlık biraz yüksek olmasına özen gösterilir. Böylelikle kız tarafının gönlünün hoş olması istenir. Başlık parası alınmadığı da olur. Kız babası "kızıma bişeyler alın(alvirin) diyerek başlık almayabilir. Başlık alınacaksa oğlanın babası belirlenen başlığı para olarak verir. (KK1, KK2, KK3, KK4, KK5, KK6)

Nikah sırasında nikah bedeli de belirenir ve bir kağıda yazılarak bedeli olan altın veya para nikah sırasında hazır bulundurulur. (KK1, KK2, KK3, KK4, KK5, KK6)

a-Evlenme Öncesi

Geleneksel kesimde evlenme işi kız bakma, kız arama, kız soruşturma ile başlar. Oğullarını evlendirmek isteyen aileler, akrabalarından, komşularından ve yakın çevrelerinden başlayarak kız aramaya başlarlar. Bu konuda arkadaşlar, komşular da yardımcı olur. (Örnek 2000: 190)

Evlenme yaşı kızlarda 16, erkeklerde 18 iken okuma oranının artması ile bu yaş biraz daha yukarı çekilmiştir. Evlenecekler arasında 3-6 yaş farkı normal görülürken 10 yaş çok fazla kabul edilmekte ve bu tür evliliklere karşı çıkılmaktadır. Aynı evde evlilik yaşına gelen gençler arasında sıra bekleme uygulaması yakın bir zamana kadar varken günümüzde pek dikkat edilmemektedir. (KK1, KK2, KK3, KK4, KK5, KK6)

Evlilik çağına gelmiş erkeklerin evlenmek isteklerini sınırlı davranışlar göstererek belli eder ve sonra da istedikleri kızın adını söylerler. Kız ise evlenmek istediğini öncelikle annesine söyler, annesi de bir uzaktan da olsa bir akrabalık bağı olup olmadığını sorarak etraflıca öğrenmeye çalışır. Uzak da olsa akrabalık varsa bu evliliğin olamayacağını kızı iletir. Evlenecek kız veya erkeğin soyuna da bakılmaktadır. (KK1, KK2, KK3, KK4)

Yörede evlenmek isteyen ve kısmetinin kapalı olduğunu düşünen kızlar için Radoviş veya bölgeye yakın yerlerde kısmetlerini açtırmak için muska yazan veya büyü, sihir işleri ile ilgilenen hocalara gidilmektedir. Burada kısmet açma büyüsü yaptırılır. Ustorumca'da el falı bakan bir erkeğe gidilir. Bunların yanında türbelere gidip adaklar adayan, mum yakanlar da vardır. (KK1, KK2, KK3, KK4, KK5, KK6)

Eskiden kız ve erkekler çeşme başında birbirlerini görüp sever, arkadaşları sayesinde mektuplaşır ve sonrasında anlaşılırsa evlenirlerdi. Günümüzde bu daha da kolaylaşmıştır. (KK1, KK2, KK5, KK6)

Köyde kız görme adeti devam etmektedir. Kız görmeye gitmek için Perşembe veya Pazartesi günleri tercih edilmektedir. Kız evinin gönlünün olup olmadığı öncesinde araştırılır. Anadolu Türklerinde de görücülükle ilgili çeşitli uygulamalar Çalıklı ile benzerlik göstermektedir. (Kalafat; 2000: 192) Görücü gidilmeden evvel kız evinin "ağız araması" yapılır. Eğer gönülleri var ise güler yüzle karşılar, gönülleri yoksa ters ters bakarak veya gelenlerin yüzüne hiç bakmayarak durumu belli ederler. Aile üyelerinin tamamı kız görmeye gider. Kız beğenilmiş ise kız isteme için gün belirlenir (KK1, KK2, KK5, KK6)

Kız İsteme

Kız istemeye eskiden damat hariç ailenin tamamı giderken günümüzde damat da kız istemesinde bulunmaktadır. Kızın gönlü varsa görücü gelenlere kahveyi kendi ikram eder, gönlü yoksa hiç görünmez. Yörede kız istemeye gitmek için dünürçülüğe gitmek kavramı da kullanılmaktadır.

Kız istemeye önceleri üç kez gidilmiş ama günümüzde bir defa gidilmektedir. Kızın verileceğinden emin iseler kız istemeye önceden irmik helvası ve helvanın üzerine bir tane köy ekmeği koyup götürülürdü. Günümüzde çiçek çikolata vb. şeyler götürülmektedir. Kız istemeyi oğlanın babası yapar. Yoksa amca veya dayı isteme işini yapar. Kızın fikri muhakkak alınarak cevap verilir. (KK1, KK2, KK3, KK5, KK6)

Kız isteme Çalıklı'da da kız isteme şekli Müslüman türk toplumlarının tamamındaki şekli ile aynılık gösterir. Kız Allah'ın emri ve peygamberin kavli ile istenir. Kız isteme faslı bittikten sonra geriye kalan bütün süreç konuşulur, planlanır.

Söz Kesimi

Söz kesimi kız istemeden bir hafta sonra gerçekleşen bir aşamadır. Söz kesimine giderken dünürçüler çikolata veya lokum alır, karşı tarafta dünürçülere havlu ve mafes(yazma) gibi küçük şeylerden oluşan hediyeler verirler. Söz kesimi aile arasında olmaktadır. Bu sebeple çok kalabalık gidilmez. Söz kesilince yüzükler takılır ve çiftin sözlendiği duyurulmuş olur. (KK1, KK2, KK3, KK4, KK5, KK6) Çalıklıda başlık parası uygulaması devam etmektedir. Söz kesildikten sonra erkeğin babası ağırlık olarak isimlendirilen başlık parasını kızın babasına vermektedir. Bütün Türk topluluklarının evlenme olayıyla ilgili adetlerinden biri olan kalın (başlık); "söz kesme"den sonra erkek tarafından kız tarafına verilen para, mal, armağan vb. için kullanılan bir tabirdir. Kökeni 1500 yıl önceye dayanan başlık âdeti (kalın) Türkistan'da Anadolu'ya kadar uzanan hat üzerinden tarih boyunca yaşamlarını sürdüren bütün Türk boy ve oymaklarda varlığını sürdürmüştür. (Turan, 1991: 39-40)

Nişan Merasim

Nişan söz kesiminden sonraki aşamadır. Nişan düğeri Türk toplumlarında görülen nişan aşaması ile benzerlik göstermektedir. (Örnek 2000: 193-194) Nişan, davet şeklinde bildirilmektedir. Bir yakın akraba bu iş için görevlendirilir, o da bütün köyleri teker teker gezer, davet edilen kişiye düğün sahibinin mesajını iletir. Örneğin filan filan kişinin selamı var, nişanına karı-koca çırxsınız(davetlisiniz)denir. Davet ağızladır, davetiye yoktur. Çok yakın kişilerin düğün sahibi tarafından çağırılması gerekir. (KK1, KK2, KK3, KK4, KK5, KK6)

Türk kültüründe nişan ve nişanda yüzük takılmasının önemli bir yeri vardır. Yüzükle beraber nişan resmi ve gözle görülür bir nitelik kazanmakta, bireylerin toplum içerisinde kendilerini statü olarak belirlemelerine de katkı sunmaktadır. (Gönen 2006: 64) Çalıklı'da nişan sırasında nişanda yüzük takma, para verme, takı takma adeti bulunmaktadır. Bölgede nişan merasimleri genellikle yemekli olmaktadır. Yemek içerisinde bir tava(kazan) irmik alva(helva), fasıl(fasülye), çorba(etli çorba), yani(yahni) verilir. Buna nişan yemeği denmektedir. Yemek masrafları kız tarafına aittir. (KK1, KK4, KK5, KK6)

Bu tür yemekleri köyde bilen biri yapmaktadır. 10 yıl öncesine kadar bütün düğün yemeklerini Mammet Zülfikar dede ve Meyre Zülfikar nine yapmaktaydı. Bunlar karı-koca köyün aşçısı olarak bilinmektedir. Günümüzde daha çok bu işi yapan kişiler bulunmakla beraber bazı şirketler aracılığı ile de yaptırılmaktadır. (KK1, KK2, KK3, KK4)

Yemekler genelde yer sofrasında ikram edilir, bu sofralar içinde bir tanesi özeldir, buna kayınna(kaynana) sofrası derler, kayınna bu sofraya oturmadan önce, sofraya para koyar, öyle oturur. O sofrayı kim kurdu ise (hazırladı ise) kaynanın bıraktığı para ona kalır. Kahveyi de genç kızlardan biri getirir, tepsiyede para koyarlar ve kahveyi kim getirdi ise para ona kalır. (KK3, KK4, KK5, KK6)

Kayınna(kaynana) sofrasından, kaşık, çatal gibi şeyleri gizli gizli biri ıldıp(alıp,çalıp), saklar. Bunun nedeni de kız o eve gelin gittiğinde gizli gizli kaynana sofrasından alınan, kaşık çatal ile yemek yemesi için böyle yapılır. Fincan ve kaşık da, saklanır. (KK3, KK4, KK5, KK6)

Nişan yüzüğünü de kızın erkek kardeşi var ise o takar, yoksa babası veya ailenin uygun gördüğü kişi (yaşlı biri) takabilir. (KK1, KK2, KK3, KK4, KK5, KK6)

Nişanda karşılıklı bohça alıp vermek adetten olarak görülmektedir. Kıza verilecek bohçanın içinde, çorap, havlu-peşkir, mafes-yazma, kavçin-kavçin(patik) gibi şeyler vardır. Damat için hazırlanan bohçanın içinde, pantolon, gömlek, çorap gibi şeyler vardır. Gelin için hazırlanan bohçanın içinde de, elbise, ayna-tarak, sürme, terlik gibi şeyler vardır. (KK1, KK2, KK3, KK4, KK5, KK6)

Nişan sırasında genellikle dayreciler (dayre çalan kızlar) tarafından dayre tutulur, Dayrede kına Türküleri söylerler. Özellikle de Yüksek Yüksek Tepelere türküsü söylenir. (KK1, KK2, KK3, KK4, KK5, KK6)

Nişandan sonra kız ve erkek rahatlıkla gezip görüşebilmektedir. Eskiden nikah kıyılıncaya kadar gezip görüşmeleri mümkün olmazdı. (KK1, KK2, KK3, KK4, KK5, KK6)

Çalıklı köyünde nişan ve düğün arasında bir dini bayrama özellikle de kurban bayramına denk gelinirse erkek evi kız evine bayramlık olarak bir bir koç götürme adeti bulunmamaktadır. Koç daha çok nikah zamanı götürülür. Koçla beraber bir tepsi baklava ve kıza alınan bayramlık kıyafeleri de götürmek adettir. Koçu kız evi ne zaman isterse kesebilir. (KK3, KK4, KK5, KK6)

İstenmese de bazen nişanın bozulduğu durumlar da yaşanmaktadır. Bu durumda bohçalar tüm eşyaları ile karşılıklı geri çevrilmektedir. Bu tür durumlarda ortada çok ciddi bir sorun yoksa toplum nişanlı çifti ayıplar. Geçimsiz olarak düşünülür ve bunların sonrasında evlenmeleri de zor olur. (KK1, KK2, KK3, KK6)

Çalıklı köyünde çehiz serme adeti de bulunmaktadır. Tanıdıklar kızın çehizini sermek için kız evine gelirler. Kız evinde özel bir köşe belirlenir ve kızın çehizi özenle görülecek şekilde sergilenir. Çehizde daha çok mafes (yazma), kalçinler (patikler) danteller ve benzeri bir çok el işi ürünleri bulunur. (KK1, KK2, KK3, KK4, KK5, KK6) Çehiz düğün günü sabah dualarla toplanarak sandığa konur ve kızı almaya geldiklerinde sandık üzerine oturma adeti uygulanarak erkek tarafına verilir. (KK3, KK4, KK5, KK6)

Kına Gecesi

Türk kültüründe evlenme geleneği içerisinde kına yakma adeti ile bağlantılı olarak bu kınanın yakıldığı gün ve geceye kına günü veya kına gecesi ifadeleri kullanılmaktadır. Ekici'nin belirttiği üzere gelenek içerisinde düğünlerimizde genellikle gerdek gecesinden bir önceki gece bazı bölgelerimizde sadece kıza; bazı bölgelerimizde hem kıza hem de damada kına yakılmaktadır. Kına geceleri düğün merasimleri içerisinde oldukça önemli bir yer tutmaktadır. (Ekici 1997: 122-123) Bu durum Çalıklı için de geçerlidir. Kına gecesi düğünden bir gün önce başlar. Kına yakma akşam değil sabah yapılmaktadır. Son zamanlarda akşam yapılan kınalar da görülmektedir. Mekan olarak çeşme başı seçilmiştir. Sabah çeşme başında kına yakılırken ateşler yakılır ve tüm gün orada eğlenilir. Kınayı ve ikram edilecek çerezi erkek tarafı getirir. Kına kadınlar arasında olmaktadır.

Kına yakılırken gelinin elini açmaması adeti bulunmaktadır. Kına yakan kadın kaynanaya duyurulacak şekilde gelin elini açmıyor diye bağıırır. Kaynananın gelip gelin kızın eline sarıcık (altın) koyması gerekir. Kaynana gelin kızın eline altını koyar ve eğlence kaldığı yerden devam eder. Gelin kaynananın verdiği altını veya onu temsilen bir parayı evinde karacağı ilk hamurun içerisine koyar. O altın veya para evden kime çıkarsa onun bereketli olacağına inanılır. (KK1, KK2, KK3, KK5, KK6)

Kına kutsal kabul edilir. Bu sebeple kına yakılırken artan kına atılmaz, gelenlere dağıtılır. Gelinle beraber gelen herkese kına yakılması adettir. Kına yakıldıktan sonra geline yakın bir arkadaşı eşlik eder ve o gece gelinle beraber kalır. (KK1, KK2, KK3, KK4, KK5, KK6)

b-Evlenme Sırası-Düğün

Düğün sabahı damat traşı ile başlar. Damat ve düğüne katılacaklar traşlarını olurlar. Sonrasında davulla, zurna ile gelin alıya (almaya) gidilir. Bir kişi önde bir Türk bayrağı ile ilerler ve gelin evine bu şekilde gidilir. Geçmişte gelin atı süsleme adeti günümüzde gelin arabası süslemeye dönmüştür. Gelin alayına katılan herkese bir avlı(havlu) verilir. Bu havlular akrabalara asılır. Havluları bayrağı taşıyan kişinin alması adettir. (KK1, KK2, KK3, KK4, KK5, KK6)

Gelin alayı kız evinin önüne geldiğinde kızın çehizi, köyün hocası tarafından okunan dualarla toplanıp sandıklara konur ve oğlan evine götürölmek üzere hazır bekletilir. Bölgede çehiz sandığı hemen verilmez. İlla bir bahşış alınmaya çalışılır. Sandığın üzerine dayıoğlu, amcaoğlu veya yakın akrabalarından biri oturur. (KK1, KK2, KK3, KK4, KK5, KK6)

Gelini kız evinden erkek kardeşi veya dayısı çıkararak teslim eder. Kızı vermeden önce kapı dalı basma adeti uygulanır ve bahşış istenir. Bahşış alınınca kapı dalı açılabilir. (KK1, KK2, KK5, KK6)

Kız baba evinden çıkarken koltuğunun altına bir ekmek koymak adettir. Bu uygulama kızın baba evinden kısmeti ile kocasının evine gitmesi için bir dua niyeti taşımaktadır. (KK1, KK2, KK3, KK4, KK5, KK6)

Köyde resmi nikahtan daha önemli olan dini nikahtır. Dini nikahı köyün hocası kıyar. Kız nikahta bulunur. Kız ve erkek yan yana, dizleri üzerine oturur. Hoca üç kez kıza, üç kere erkeğe kabul edip etmediğini sorar. Bir dua okur ve bu evliliğin bu çifte, ailesine ve bütün millete hayırlı olmasını diler. (KK1, KK2, KK3)

Gelin damat evine girerken bütün kötölüklerin, nazarın geride kalması için bir testi alı ve kırar. Testinin içerisinde para, ceviz, şeker vb şeyler olur ve kırılınca yere saçılır. Aynı zamanda saç geleneğinin de bir parçasıdır. Bolluk bereketi temsil eder. Gelinin etrafında duran damat tarafı şeker, nohut gibi şeyleri saçar. Damat da saç geleneğine dahil olarak at veya günümüzde arabanın öteki tarafına nohut ve şeker saçar. (KK1, KK2, KK6)

Gelin erkek evine gelirken yanında yengesi veya yakın bir kadın da gelir. Bu sırada damadın da yanında evli birisi de olur. (KK1, KK2, KK3, KK4, KK5, KK6)

Köyde düğün eskiden ve günümüzde de Cumartesi ve Pazar günü yapılmaktadır. Cumartesi eğlence günüdür. Civar köylerden gelenlerle beraber halaylar çekilir. Düğüne gelen bütün kadınlar

geleneksel yöruk kıyafetleri ile gelirler. Düğüne katılan kadınların evli, bekar, nişanlı olup olmadıkları kılık ve kıyafetlerinden belli olur. Pazar günü de yemek verilir. Köyde erkek kadın bir yerde eğlenir. (KK1, KK2, KK3, KK4, KK5, KK6)

Düğün sırasında gelinin kucağına erkek çocuk verilir, içsiz (çocuksuz) kalmasın diye. Düğün bitiminde gelin gerdek odasında olur. Damatın sırtına vurularak gerdek odasına gönderilmesi adeti devam etmektedir. (KK1, KK2, KK3, KK4, KK5, KK6)

c-Evlenme Sonrası

Düğün sonrası damat önceden özenle hazırlanmış ve eşinin kendisini beklediği gerdek odasına uğurlanır. Çalıklı'da yüz görümlüğü uygulaması devam etmektedir. Yüz görümlüğü olarak ya para verilmekte ya da beşi bir yerde takılmaktadır. Bu amaçla gelin duvaklı olarak odada bekler. Düğün sonrası gelin ve damat erken uyandırılmamaktadır. Eskiden görülen ve kızın bekaretinin ıspatı için yapılan çarşaf kontrolü günümüzde bulunmamaktadır. Düğün sonrası yaşayan uygulamalar içerisinde sabahlık yemeği hazırlama sayılabilir. Sabahlık yemeği düğünün ertesi sabah yenir. Bu yemeğe aile büyüklerinden herkes davet edilir. (KK1, KK2, KK4, KK5, KK6)

Düğünden 7 gün sonra "gelin gezmesi" ismi verilen misafirlige gitme adeti görülür. Gelin gezmesi sırasında yemek de yenilir. Yemek sonrası ev sahibi akşamlık da hazırlayarak gelin ve damada verilir. (KK1, KK2, KK3, KK4) Kız ve erkek ailelerinin birbirlerine alışması için de birtakım uygulamaları görülmektedir. Düğünden bir hafta sonra erkek evi kız evini yemeğe davet etmektedir.

Sonuç

Kültürün oluşum ve dağılımı dikkate alındığında siyasi sınırlarla ifade edilemeyeceği aşikardır. Bu kapsamda Türk kültürü de siyasi sınırlarla ifade edilemeyecek coğrafyalarda kendisini göstermektedir. Kültürün yayılmasında çeşitli etmenlerin olduğu muhakkaktır. Bu etmenlerden en belirgin ve kalıcı olan göçlerle beraber taşınan kültürlerdir. Balkan coğrafyasında Türk kültürünün varlığı da bu şekilde oluşmuş ve nüfusla beraber varlığını günümüzde de canlı bir şekilde devam ettirmektedir.

Kültürün yaşatıldığı en önemli noktalar olan geçiş dönemleri ve bu geçiş dönemleri içerisinde önemli bir yeri olan evlenme geçiş dönemi adet, inanma ve uygulamaları Kuzey Makedonya'nın birçok yerinde yaşayan Türk topluluklarında günümüzde de yaşatılmaktadır. Çalışma sonucunda görülmüştür ki evlenme geçiş döneminin her üç aşamasında da Türk kültürü Çalıklı'da kendisini günümüze taşımıştır. Kültür taşıyıcıları aracılığı ile her aşamada bilinçli bir kimlik muhafazası olarak görülmüş ve her aşamada ifade edilmiştir. Bunda var olma mücadelesinin olumlu katkılarının olduğu söylenebilir. Osmanlı sonrası çeşitli baskı ve zorlamalara, göçlere zorlanan ve kimi zaman kültür ve kimlikleri inkar edilen, görmezlikten gelinen durumlara karşı doğal bir savunma mekanizması olarak da görülebilir.

Günlük yaşantıdan tören uygulama, adet ve inanmalarına kadar her aşamada gelenek kültürel birikimi sonraki nesillere aktarmıştır. Tespit edilen kültürel unsurlar Türk kültürünün yaşatıldığı bütün coğrafyalarda var olan unsurlara kimi noktalarda birebir, kimi noktalarda büyük oranda ve bazası noktalarda da az bir benzerlik tespit edilmiştir. Balkanlarda Türk kültürü, Türklerin

Balkanlara yerleştikleri kesin tarihler olan (MÖ dönemlere götüren görüşler de olmakla beraber) MS 4. yüzyıldan Osmanlının son dönemine kadar hakim kültür ve Osmanlı sonrasında günümüze kadar da varlığını sürdüren bir yapıya sahiptir. Bu açıdan Çalıklı köyünde tespit edilen Türk kültürünün izahı kolaylıkla yapılabilir. Sonuç olarak Kuzey Makedonya kültürel ve yaşayan Türk toplum dikkate alındığında Türk Dünyasının önemli bir parçası konumundadır denebilir.

Kaynaklar

- Balaman, Ali Rıza. (2002). *Evlilik Akrabalık Türleri*, 2. Basım, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara.
- Gönen, Sinan. (2006). “Dede Korkut Hikâyeleri'nden Günümüze Yansıyan Evlilik Âdetleri”, *Milli Folklor*, Cilt 9, Yıl 18, Sayı 69, s.62-71.
- Kalafat, Yaşar. (2000). *Türk Dünyası Karşılaştırmalı Türkmen Halk İnançları*, Avrasya Stratejik Araştırmalar Merkezi Yayınları, Ankara.
- Koca, Selçuk Kürşad. (2017). “Makedonya Çalıklı Köyünde Doğum Geçiş Döneminde Yapılan Uygulamalar”, *I. Uluslararası İnsan ve Toplum Bilimleri Kongresi Bildiri Kitabı*, s.87-91, Gazi Üniversitesi Matbaası, Ankara
- Korkmaz, Kürşat M. (1999). “Elli Yıl Önceki Gaziantep’te Gelin ve Damat”, *Milli Folklor*, Cilt 6, Yıl 11, Sayı 42, s.92-95.
- Turan, Ahmet. (1991). “Törelimizde “Kalın” (Başlık) Âdeti”, *Milli Folklor*, Cilt 2, Yıl 3, Sayı12, s.39-42.
- Uğurlu, Serdar. (2015). “Makedonya-Valondova Hıdrellez Âdetlerinden “Yeşillenme”, “Kısmet Kapama” ve “Martufal Çekme” Âdetleri”, *TÜRÜK*, Yıl:3, Sayı:5, s. 37-66.

Kaynak Kişi Listesi

<p>KK 1</p> <p>Adı Soyadı : Ayşe Osmanova</p> <p>Yaş : 75</p> <p>Doğduğu Yeri : Bahçebosu</p> <p>Mesleği : Ev hanımı</p>	<p>KK 2</p> <p>Adı Soyadı : Resmiye Memedova</p> <p>Yaş : 36</p> <p>Doğduğu Yeri : Bahçebosu</p> <p>Mesleği : Ev hanımı</p>
<p>KK 3</p> <p>Adı Soyadı : Gülten Alieva</p> <p>Yaş : 38</p> <p>Doğduğu Yeri : Çalıklı</p> <p>Mesleği : Ev hanımı</p>	<p>KK 4</p> <p>Adı Soyadı : Nurten İbrahimova</p> <p>Yaş : 42</p> <p>Doğduğu Yeri : Çalıklı</p> <p>Mesleği : Ev hanımı</p>
<p>KK 5</p> <p>Adı Soyadı : Muradiye Eminova</p> <p>Yaş : 57</p> <p>Doğduğu Yeri : Çalıklı</p> <p>Mesleği : Ev hanımı</p>	<p>KK 6</p> <p>Adı Soyadı: Burcu Aliyeva</p> <p>Yaş: 27</p> <p>Doğduğu Yeri : Çalıklı</p> <p>Mesleği : Öğretmen</p>